

Zigmas ZINKEVIČIUS

*Vilniaus universitetas***LIETUVIŲ ASMENVARDŽIŲ SAŲEIKA**

Lietuvių asmenvardžių istorinė analizė rodo, kad kilmės požiūriu juos sudaro trys pagrindiniai sluoksniai. Seniausias iš jų – tautinis vardynas (*Gediminas, Vytautas* ir kiti, šių trumpiniai ir daugybė visokiausių vedinių). Krikščionybė atnešė į Lietuvą krikščioniškąjį vardyną (*Jonas, Pėtras... Jonaitis, Petrąitis...*). Tai antrasis mūsų asmenvardžių sluoksnis. Trečiąjį sudaro pravardinės (plačiau to žodžio prasme) kilmės asmenvardžiai, arba pravardynas (*Ąžuolas, Gerūtis, Rudys, Vilkas...*). Vieni šio pastarojo sluoksnio vardai yra paveldėti iš labai senų laikų, kiti – vėlesnės kilmės arba net visai neseni.

Visi trys nurodyti vardyno sluoksniai nebuvo izoliuoti vienas nuo kito, bet visą laiką maišėsi. Vienų sluoksnių vardai veikė kitų sluoksnių vardus. Mišimas vyko ir sluoksnių viduje. Visiems tiems sudėtingiems procesams išryškinti ir skiriamas šis straipsnis.

Tautinio ir krikščioniškojo vardynų sąveika.

Krikštavardžiai panašėjo ir net sutapo su dvikamieniais asmenvardžiais. Po Lietuvos krikšto senoji tautinė antroponimija buvo atmiešta krikščionybės atneštais vardais. Kai kurie atneštiniai vardai dėl lietuvių tarties ypatybių supanašėjo ar net visai sutapo su senaisiais tautiniais vardais. Antai krikštavardis *Heřmanas*, kilęs iš sulotyninto germanų kilmės vardo *Hermannus* (s. v. a. *heri* „kariuomenė“ + *mann* „vyras“), svetimą lietuvių kalbai garsą *h* pakeitęs lietuviškuoju *g*, virto *Geřmanas* ir supanašėjo su senoviniu dvikamieniu asmenvardžiu *Gėr-manas*, turinčiu dėmenis *gėr-* (plg. *gėras*) ir *manas* (plg. *manyti, iš-manus*). Dėl to asmenvardį *Germanas* ir apskritai dėmenį *Ger-* imta kirčiuoti dvejopai: *Gėr-manas, Gėr-butas, Gėr-kantas, Gėr-mantas, Gėr-tautas, Gėr-oydas, Gėr-žadas* ir *Geř-manas, Geř-butas, Geř-kantas, Geř-mantas, Geř-tautas, Geř-oydas, Geř-žadas*. Lotyniškos kilmės krikštavardis *Viktoras*, ypač jo tarminė forma *Viktaras* sutapo su dvikamieniu asmenvardžiu *Vik-taras* (: *Vik-manas, Kùl-vikas* ir *Tár-oydas, Daũ-taras*). Dar plg. dabartinę pavardę *Prišmanas*, kuri gali būti kildinama tiek iš senovinio dvikamienio asmenvardžio *Priš-manas* (: *Priš-gintas, Priš-mantas...*), tiek iš vokiečių pavar-

dės *Frischmann* (dėl *f* pakeitimo *p*). Nustatyti tikrąją kilmę galima tik atlikus pavardę turinčio asmens genealogijos tyrimus.

Ilgainiui imta painioti krikštavardžių šaknis su panašiais senųjų dvikamienių asmenvardžių dėmenimis, todėl krikštavardžiai pradėjo brautis į dvikamienių asmenvardžių sistemą, pvz.:

Ján-kantas turi *Jan-* iš krikštavardžio *Jānas* „Jonas“, plg. *Jó-kantas*.

Jár-mantas: *Jar-* iš *Jāras* (krikštavardžio *Jarmala* trumpinys), plg. *Jó-mantas*.

Jūr-tautas: *Jur-* iš *Jūras* (*Jurgio* variantas), plg. *Jó-tautas*.

Kaĩn-baras: *Kam-* iš *Kāmas* (gudų *Choma* < *Fama* „Tamošius“), plg. *Kiĩn-baras* (pateko net į gyvenviečių pavadinimus: *Kam-bariaĩ*, *Kam-bariũkai!*).

Lũk-minas: *Lũk-* iš *Lũkas* „Lukošius“, plg. *Laũk-minas*.

Māc-vilas: *Mac-* iš *Mācas*, *Macỹs* (*Motiejaus* trumpiniai), plg. *Maĩn-vilas*.

Miti-gáila: *Miti-* iš **Mitis*, *Mitas* (*Dimitro* liaudiniai variantai), plg. *Mini-gáila*.

Galbūt čia priklauso ir *Ūl-vydas* (plačiau tariama *Ūl-vydas*) su *Ul-* iš *Ulỹs* (*Ulijõno* „Julijono“ trumpinys), plg. *Al-vydas*; *Vaič-vilas* su *Vaič-* iš *Vaičỹs* (*Vaitiekaus* trumpinys), plg. *Vaišvilas*; *Zin-gáila* su *Zin-* iš *Zinius* (*Zenono* variantas), plg. *Min-gáila*. Dar plg. pavardę *Tomkõvydas* iš *Tõmkus* „Tamošius“ ir *-vydas*.

Pavyzdžiai su krikštavardžiais, einančiais dvikamienių asmenvardžių (dabartinių pavardžių) antruoju dėmeniu:

Krikštavardis *Jõnas*: *Gár-jonis* (plg. *Gár-minas*), *Gũd-jonis* (plg. *Gũd-vilas*), *Li-jõnas* (plg. *Li-mantas*), *Tra-jõnas* (plg. *Trā-kumas*). Dar plg. *Pũs-vaškis* (*Vaškas* ← *Ivaško* „Jonas“).

Krikštavardis *Jũrgis*: *Gaĩd-jurgis* (plg. *Sũ-gaidas*), *Kál-jurgis* (plg. *Kál-mantas*), *Kũl-jurgis* (plg. *Kũl-bartas*).

Krikštavardis *Mikas* (iš *Mýkolas*, *Mikalõjus*): *Laũk-mik-elis* ← **Laũk-mikis* (plg. *Laũk-minas*), *Rei-mik-ẽvičỹs* ← **Reĩ-mikis* (plg. *Reĩ-mantas*), *Ro-mik-áitis* ← **Ró-mikis* (plg. *Ró-mantas*), *Sei-mik-áitis* ← **Seĩ-mikis* (plg. *Seĩ-mantas*), *Sel-mik-áitis* ← **Sél-mikis* (plg. *Sél-manas*).

Krikštavardis *Paũlius* (*Póvilas*): *Rũt-paulis* < **Rũd-paulis* (plg. *Rũd-minas*).

Krikštavardis *Martýnas*: *Saũs-martynis* (plg. *Saũs-dargas*).

Krikštavardis *Pẽtras*: *Gũt-petris* (plg. *Gũt-mantas*), *Lik-petris* (plg. *Lik-taras*), *Liũ-petris* (plg. *Liũ-bartas*), *Saũs-petris* (plg. *Saũs-dargas*). Dar palyginkite gyvenvietės pavadinimus *Gĩrpetriai* iš *Gĩr-petris* (: *Gĩr-kantas*), *Šũlpetriai* iš *Šũl-petris* (: *Šũl-ginas*).

Krikštavardis *Sĩmas*, *Šĩmas* (iš *Sĩmonas*, *Šĩmonas*): *Ra-sim-ãvičỹs* ← **Rã-simis* ir *Ra-šim-áitis* ← **Rã-šimis* (: *Rã-mantas*).

Krikštavardis *Ziĩkus* (iš *Zẽnonas*): *Kar-zink-ẽvičỹs* ← **Kar-zinkis* (: *Kár-gaudas*), *Mir-zink-ẽvičỹs* ← **Mĩr-zinkis* (: *Mĩr-gilas*), *Po-zink-ẽvičỹs* ← **Pó-zinkis* (: *Pó-vydas*), *Ro-zink-ẽvičỹs* ← **Ró-zinkis* (: *Ró-kantas*).

Dvikamienių asmenvardžių poveikis krikštavardžiams ryškus dabartinėse pavardėse. Antai šaltinių *Jadamtowicz* XVI a. (← *Jadamtas*) greičiausiai turi *t* vietoj laukiamo *k* (plg. le. *Jadamko* ← *Adam* „Adomas“) dėl tokių senovinių lietuvių dvikamienių asmenvardžių, kurių II dėmuo prieš galūnę turi priebalsį *t*, pvz.: *Sūd-imitas*, *Vý-gantas*, *Gir-kantas*, *Daũ-mantas*, *Liù-bartas*, *Vaiš-tartas*, *Bù-tautas*, *Sùr-gautas*. Dar plg. *Klímantas* vietoj *Klimentas* dėl senųjų dvikamienių asmenvardžių dėmens *Mant(as)*, tvirtapradiškai kirčiuojamą krikštavardį *Dóvydas* (šalia *Dōvydas*) su priegaide iš dvikamienių asmenvardžių dėmens *Dó-*, plg. *Dó-vainas* ir kt.

Įdomus krikštavardžio *Zigmantas* ir senovinio dvikamienio asmenvardžio *Žygì-mantas* mišimo atvejis. Lietuviai juos abu ėmė tapatinti. Savo ir Lenkijos valdovus Zigmantus vadino *Žygìmantais*. Sakė ne tik *Žygìmantas Áugustas*, *Žygìmantas Senàsìs* (jie buvo lietuvių kilmės, taigi toks vardas pateisinamas), bet ir *Žygìmantas Vazà* (švedas!). Pats krikštavardis *Zigmantas* vietoj laukiamo baigmens *-muntas* (kilo iš germanų *Sigismunth*) dėl *Žygimanto* gavo baigmenį *-mantas*. Dėl *Žygimanto* poveikio *Zigmantui* pastarąjį vietomis imta tarti *Žigmantas* (pavardė) su *ž* vietoj *z*. Iš čia kilo gudų krikštavardis *Жыгмонт* „Zigmantas“. Dar plg. pavardę *Zinkėvičius* (yra ir tokia).

Senosios dvikamienių antroponimijos pavyzdžiu ilgainiui radosi tendencija lipdyti į vieną du krikštavardžius. Pavyzdžiai:

Dimitrijus + Jonas, Petras, Povilas: *Dim-jonáitis*, *Mickā-petris*, *Mic-povilis* (*Dim-*, *Mic-k-* ← *Dimitrijus*).

Jokūbas + Jonas: *Kùb-jonis* (*Kub-* ← *Jokūbas*).

Jurgis + Jonas: *Jur-jōnas* (*Jur-* ← *Jurgis*).

Martynas + Jonas: *Mart-i-jōnas*.

Motiejus + Jonas, Petras: *Macie-jōnas*, *Mōcka-petris* (*Moc-k-* ← *Motiėjus*).

Simas + Jonas: *Sim-i-jōnas*, *Simi-jonkà*.

Vaitiekus + Jurgis: *Vaič-jurgis* (*Vaičiuřgis*, *Vaičiuřgỹs*).

Manoma, kad ir moteriškas krikštavardis *Marijonà* yra kilęs iš *Marijà* + *Onà*.

Trumpieji vardai, kilę iš vienos kalbos kelių krikštavardžių:

Āgas, *Agỹs* – iš graikų kilmės *Agātas* ir *Agatōnas*.

Ālfas, *Alfỹs* – iš germanų kilmės *Ālfonsas* ir *Ālfredas*.

Āntas, *Antỹs* – iš lotynų kilmės *Antānas* ir *Antōnijas*.

Ārnas, *Arnỹs* – iš germanų kilmės *Ārnoldas* ir *Ārnulfas*.

Bōnas, *Bonỹs* – iš lotynų kilmės *Bonifācas* ir *Bonaventūras*.

Dāmas, *Dāmis*, *Danỹs* – iš graikų kilmės *Damāzas* ir *Damijōnas*.

Dōras – iš graikų kilmės *Doratējas* ir *Teodōras*.

Dōškus, *Doškỹs* – iš hebrajų kilmės *Daniēlius* ir *Dōvydas* (trumpinys gautas iš slavų).

Jākas, Jakŷs – iš hebrajų kilmės *Jokūbas* ir *Jokimas*.
Jēras, Jerŷs – iš graikų kilmės *Jerōnimas* ir *Jārmala*.
Jōsas, Jāsas, Jāsius, Jasŷs – iš hebrajų kilmės *Jōnas* ir *Juōzapas* (gauti per slavus).
Liūdas – iš germanų kilmės *Liūdgaras* ir *Liūdoikas*.
Maītas, Martŷs, Marcŷs – iš lotynų kilmės *Martŷnas* ir *Marcelijōnas*.
Nikas – iš graikų kilmės *Nikodēmas*, *Nikāndras* ir *Nikiforas*.
Tēdas – iš graikų kilmės *Teodōras* ir *Teodōsijus*.

Moteriškosios giminės vardai:

Filē – iš graikų kilmės *Filomenà* ir *Teofilē*.
Zinà – iš graikų kilmės *Eufrazinà* ir *Zinaidà*.

Kartais tos pačios kalbos kilimo krikštavardžiai susikryžmina. Tokį hibridą matome pavardėje *Aleksieriūnas*, kilusioje iš graikų kilmės krikštavardžio *Aleksīėjus* su *-r-* iš *Aleksāndras*.

Trumpieji variantai, kilę iš dviejų kalbų skirtingų krikštavardžių:

Anŷs – iš graikų kilmės *An(g)ēlius*, *Anaklētās*, *Anicētās*, *Anastāzas* ir egiptiečių kilmės *Anūpras*.

Filas, Filis – iš graikų kilmės *Filomēnas* ir germanų kilmės *Filibertas* (*Filibērtas*).

Gēnius – iš graikų kilmės *Genādas*, *Eugēnijus* ir germanų kilmės *Genārdas*.

Jākus – iš hebrajų kilmės *Jokūbas* ir graikų kilmės *Hiacintas*.

Mēdas – iš graikų kilmės *Diomēdas* ir germanų kilmės *Medārdas*.

Pōlius, Pōlis, Pālius, Palŷs – iš graikų kilmės *Ipolitas*, *Palemōnas*, *Palikārpas* ir lotynų kilmės *Apolināras*, *Apolōnijus*.

Ulŷs – iš lotynų kilmės *Ulijōnas* „Julijonas“ ir germanų kilmės *Ūlrichas* (dar plg. dvikamienį asmenvardį *Ul-vydas*).

Ypatingas atvejis – hebrajų kilmės *Mŷkolas* ir graikų kilmės *Nikalōjus* krikštavardžių sąveika. Juos abu ilgainiui imta vartoti kaip vieną vardą. Taip darė ir kai kurie slavai, pvz., gudai. Dėl krikštavardžio *Mŷkolas* poveikio vietoj *Nikalōjus* imta sakyti *Mikalōjus* su žodžio pradžios *m-* vietoj *n-*. Labai populiarūs jų abiejų trumpieji variantai su šaknimis: *Mik-* (*Mikas, Mikis...*), *Mis-* (*Misas, Misis...*), *Miš-* (*Mišas, Mišŷs...*), *Mišk-* (*Miškŷs...*), *Mikšt-* (*Mikštās...*), kurių daugumas, matyt, gauti iš slavų.

Panašiai sumišo aramėjų kilmės krikštavardis *Sābas* su graikų kilmės *Sebastijōnas*. Pastarasis dėl *Sābas* poveikio virto *Sabastijonū*, o *Sābq* imta traktuoti kaip jo trumpąjį variantą.

Moteriškosios giminės vardai:

Adà – iš hebrajų kilmės *Adà* ir germanų kilmės *Adēlē*, *Adelinà*, *Adālberta*, *Adolfinà*.

Ānē – iš hebrajų kilmės *Onà* ir graikų kilmės *An(g)èlè, Anicetà*.
Astà, Āstè – iš graikų kilmės *Anastāzija* ir lotynų kilmės *Astèrija, Augustà*.
Betà – iš italų kilmės *Beatričè* ir prancūzų kilmės *Bernadetà*.
Levà – iš graikų kilmės *Leonidà* ir lotynų kilmės *Leōnè*.

Trumpieji variantai, kilę iš trijų ir daugiau kalbų skirtingų krikštavardžių:

Ādas, Ādis – iš hebrajų kilmės *Adōmas*, finikiečių kilmės *Adōnis*, lotynų kilmės *Adāuktas* ir germanų kilmės *Adālbertas (Adalbèrtas), Ādolfas*.

Ālius, Alỹs – iš graikų kilmės *Aleksāndras*, germanų kilmės *Aloỹzas* ir keltų kilmės *Alānas*.

Bēnas (Bēnas), Bēnis, Bēnius, Benỹs – iš hebrajų kilmės *Benjāminas*, lotynų kilmės *Benediktas, Benōnas, Benvenūtas* ir germanų kilmės *Bernārdas*.

Juškā – iš hebrajų kilmės *Juōzapas*, graikų kilmės *Eufēmijus, Jurgis (?)* ir lotynų kilmės *Justinas* (matyt, daugeliu atvejų trumpąjį variantą gavome iš slavų).

Pācas – įvairiakilmis vardas, greičiausiai gautas iš slavų kalbų, kuriose, manoma, sutapo po kelių kalbų kilmės vardus.

Dvikamienių asmenvardžių trumpiniai sutapo ar tik supanašėjo su krikštavardžių trumpaisiais variantais. Niekio lietuviams nereiškiantys svetimi krikštavardžiai buvo trumpinami panašiai kaip savieji tautiniai vardai. Tuos trumpinius lietuviai artino prie dvikamienių asmenvardžių dėmenų, painiojo vienus su kitais. Tokių pavyzdžių turime daug, pateikiami tik būdingesnieji:

Āras, Ārius, Arỹs – dvikamienių asmenvardžių *Ař(i)-mantas, Ař-minas, Ař-mintas* trumpiniai ir graikų kilmės krikštavardžio *Aréjas (Ārijus)* trumpieji variantai.

Bālas, Balỹs – dvikamienių asmenvardžių *Bal̃-minas, Bal̃-noras, Bal̃-žinas... Šam̃-balas, Vis-balas* trumpiniai ir slavų kilmės krikštavardžio *Bolēslovas* trumpieji variantai.

Dāras, Dārius, Darỹs – dvikamienių asmenvardžių *Dār-butās, Dār-kintas, Dār-mantas, Dār-tautas, Dār-vydas* trumpiniai ir iranietiškos kilmės krikštavardžio *Dārijus* trumpieji variantai.

Dīmas – Dim-gāila... Mē-dimas, Sē-dimas trumpinys ir graikų kilmės krikštavardžio *Dimītras* (iš *Demētrijus*) trumpasis variantas.

Gaūdas – Gaūd-rimas, Gaūd-vydas, Gaūd-vilas trumpinys ir lotynų kilmės krikštavardžio *Gaudeñtas* trumpasis variantas.

Kājas, Kājus – Kāi-butās, Kāi-gėlas, Kāi-minas... Nó-kajas trumpiniai ir lotynų kilmės krikštavardžio *Kajetōnas* trumpieji variantai.

Kīlas, Kīlius, Kīlỹs – Kīl-mantas, Kīl-minas trumpiniai ir keltų kilmės krikštavardžio *Kilijōnas* trumpieji variantai.

Milas, Milius, Milis, Milys – Mil-bartas, Mil-gaudas, Mil-kantas, Mil-tautas, Mil-vydas trumpiniai ir lotynų kilmės krikštavardžių *Emilis, Emilijus* trumpieji variantai.

Misas, Misius, Misys – Mis-giras, Mis-karas trumpiniai ir hebrajų kilmės krikštavardžio *Mýkolas* liaudiniai variantai.

Nēras, Nērius, Nerys – Nér-mantas, Nér-vydas, Nér-vilas trumpiniai ir graikų kilmės krikštavardžio *Neréjas (Nèrijus)* trumpieji variantai.

Pilas, Pilius, Pilis – Pil-mantas, Pil-sudas trumpiniai ir graikų kilmės krikštavardžių *Pilypas, Pilimōnas (Filimōnas)* trumpieji variantai.

Sālas, Salys – Sál-noras, Sál-tautas... Rù-salas trumpiniai ir hebrajų kilmės krikštavardžio *Saliamōnas* trumpieji variantai.

Sāmas – Sám-baras, Sám-bartas, Sám-pilas trumpiniai ir hebrajų kilmės krikštavardžių *Samuēlis, Samsōnas* trumpieji variantai.

Timas – Tim-baras, Tim-garas... Pál-timas trumpinys ir graikų kilmės krikštavardžių *Timotiėjus, Timonas* trumpieji variantai.

Titas – Tit-manas, Tit-vydas trumpinys ir lotynų kilmės krikštavardis *Titas*.

Vaitys – Váit-kantas, Váit-noras, Váit-vilas trumpinys ir slavų kilmės krikštavardžio *Vaitiēkus* trumpasis variantas.

Vāldas, Vaīdas – Taūt-valdas, Vīs-valdas trumpinys ir germanų kilmės krikštavardžių *Valdemāras, Ēvaldas* trumpieji variantai.

Vālius, Valys – Vál-mantas, Vál-taras trumpiniai ir lotynų kilmės krikštavardžių *Valentīnas, Valèrijus* trumpieji variantai.

Vidas – Vid-ginas, Vid-mantas, Vid-minas trumpinys ir germanų kilmės krikštavardis *Vidas*.

Vilius, Vilis, Vilys – Vil-butatas, Vil-girdas, Vil-kantas, Vil-mantas, Vil-tautas... Būt-vilas, Daūg-vilas trumpiniai ir germanų kilmės krikštavardžio *Vilhelmas* trumpieji variantai.

Vitas – Vit-kilas, Vit-manas... Gil-vitas, Nór-vitas, Tár-vitas trumpinys ir lotynų kilmės krikštavardis *Vitas*.

Vōsas, Vosys – Vós-ginas, Vós-tautas trumpiniai ir graikų kilmės krikštavardžio *Vosýlius (Bazilijus)* trumpasis variantas.

Moteriškosios giminės vardai:

Bārė – Bař-kintė, Bař-tautė, Bař-vydė trumpiniai ir graikų kilmės krikštavardžio *Barborà* trumpasis variantas.

Mānė – Man-gáilė, Mañ-gaudė, Man-vydà trumpinys ir graikų kilmės krikštavardžio *Mōnika* trumpasis variantas.

Vilė – Vil-butė, Vil-gáilė, Vil-gaudà trumpinys ir krikštavardžių *Vilhelminà, Vilfredà, Viltrūdà* (visi trys germanų kilmės), taip pat *Akvilė* (lotynų kilmės) trumpieji variantai.

Dvikamienių asmenvardžių trumpiniai, padaryti iš pirmojo dėmens ir antrojo dėmens pradžios, sutapę su krikštavardžiais bei jų trumpaisiais variantais:

Álbas (Aĩbas) – Aĩ-butás trumpinys ir krikštavardžių *Álbertas, Álbrectas* (abu germanų kilmės) ir *Albĩnas* (lotynų kilmės) trumpieji variantai.

Áuras (Aũuras), Aurỹs – Aũ-rimas trumpiniai ir lotynų kilmės krikštavardžio *Aurelijõnas* trumpieji variantai.

Bérnas (Beřnas), Bernỹs – Bér-noras trumpiniai ir germanų kilmės krikštavardžio *Bernárdas* trumpieji variantai.

Beřtas, Bertỹs – Beř-tautas, Beř-talas, Beř-tulas trumpiniai ir germanų kilmės krikštavardžio *Bèrtoldas* trumpieji variantai.

Dómas (Dõmas), Domỹs – Dó-mantas, Dóminas trumpiniai ir krikštavardžių *Dominỹkas, Dõmitas* (abu lotynų kilmės) ir *Adõmas* (hebrajų kilmės) trumpieji variantai.

Dóvas (Dõvas) – Dó-vaidas, Dó-vainas, Dó-vilas trumpiniai ir hebrajų kilmės krikštavardžio *Dõvydas (Dóvydas)* trumpieji variantai.

Gũstas, Gũstis, Gustỹs – Gũs-tautas trumpiniai ir krikštavardžių *Augũstas* (lotynų kilmės) ir *Gũstavaas* (skandinavų kilmės) trumpieji variantai.

Kãstas, Kãstỹs – Kãs-tautas trumpiniai ir lotynų kilmės krikštavardžio *Kastántas* trumpieji variantai.

Rãzmas – Rãz-manto trumpinys ir graikų kilmės krikštavardžio *Erãzmas* trumpasis variantas.

Rõkas (Rókas) – Ró-kantas trumpinys ir germanų kilmės krikštavardis *Rõkas*.

Rõmas (Rómas) – Ró-mantas, Ró-maldas, Ró-meras trumpiniai ir krikštavardžio *Romuáldas* (germanų kilmės) ir *Romãnas, Ramõnas* (abu lotynų kilmės) trumpieji variantai.

Výgas, Výgis – Vý-gailas trumpiniai ir germanų kilmės krikštavardžio *Výgantas* trumpieji variantai.

Virgas, Virgis – Vir-gaudas trumpiniai ir lotynų kilmės krikštavardžių *Virgilijus, Virgĩnijus* trumpieji variantai.

Moteriškosios giminės vardai:

Výga – Vy-gáilė, Vý-gauda trumpinys ir germanų kilmės krikštavardžio (gauto per lenkus) *Jadvygà* trumpasis variantas.

Virga – Vir-gáilė, Vir-gaudà trumpinys ir lotynų kilmės krikštavardžio *Virgĩnija* trumpasis variantas.

Vilma – Vil-mantė trumpinys ir germanų kilmės krikštavardžio *Vilhelminà* trumpasis variantas.

Turime įvairiakilmių moteriškosios giminės vardų trumpųjų variantų, kurių ne visi turi atitinkamus dvikamienių asmenvardžių trumpinius, pvz.:

Ālē – iš hebrajų kilmės *Eleonorà*, arabų kilmės *Elmyrà*, graikų kilmės *Elenà*, germanų kilmės *Elfridà*, *Elvinà* ir ispanų kilmės *Elvyrà* (plg. *AĶ-mantė*).

Inà – iš graikų kilmės *Katerinà*, lotynų kilmės *Akvilinà*, *Inocentà* ir iš ispanų kilmės *Inezà*.

Izà – iš graikų kilmės *Izìdora*, lotynų kilmės *Izabèlè* ir keltų kilmės *Izòlda*.

Linà – iš lotynų kilmės *Akvilinà*, *Paulinà*, germanų kilmės *Karolinà* ir arabų kilmės *Alinà*.

Iš šių ir anksčiau pateiktų pavyzdžių matyti, kad dvikamienių asmenvardžių trumpinių ir krikštavardžių trumpųjų variantų mišinys davė pradžią šaknų priegaidės dvejojumams (plg. *Rōmas* ir *Rómas*) ir formų galūnių įvairavimams (*Milas*, *Milius*, *Milis*, *Milỹs*). Trumpieji krikštavardžių variantai atsirado nevienodu laiku ir skirtingomis aplinkybėmis: vieni iš jų gali būti atneštiniai iš kitų kalbų, mūsų protėvių gauti kartu su kanoninėmis krikštavardžių formomis (sutrumpėjo kalbose tarpininkėse), kiti buvo pačių lietuvių pasidaryti. Vienus nuo kitų dabar atskirti nelengva, kartais visai neįmanoma. Taip pat sunku atskirti krikštavardines šaknis nuo dvikamienių asmenvardžių dėmenų, kurių bent dalis savo ruožtu gali būti krikštavardinės kilmės, krikštavardžių įtakos seniesiems dvikamieniams asmenvardžiams padarinys. Antai *Kvìr-butas* (vienintelis turimas pavyzdys su dėmeniu *Kvìr-*) galėjo gauti *Kvìr-* iš lotynų kilmės krikštavardžio *Kvìrinas* ir jo trumpojo varianto *Kvìrà*. Tiems visiems dalykams išaiškinti dar reikia specialių tyrimų.

Tautinio vardyno ir pravardyno sąveika.

Šios sąveikos priežastis ir paskata – buvimas tapačių ar beveik tapačių tautinio vardyno ir pravardyno formų, pvz., *Gal̃-ginas* ir *Gal̃ginas* iš *gal̃ginas* „žąsinas“; *Kā-minas* ir *kāminas* „dūmtraukis“; *Kár-žygas* ir *karžygys*; *Kìr-minas* ir *kìrminas*; *Mā-taras* ir *mātaras* „plepys“; *Pā-medas* ir *pamedys* „pamiškė“; *Rād-vilas* ir *rādovilas* „rastinukas“; *Raũ-galas* ir *raũgalas*; *Stā-garas* ir *stāgaras*.

Pravardyno elementai, paprastai žodžių šaknys, braunasi į dvikamienių asmenvardžių sistemą. Ypač dažni pavyzdžiai su pravardyno elementais pirmajame dvikamienių asmenvardžių dėmenyje, pvz.: *Dič-mantas* (*Dič* < *Didž* : *didis*), *Géd-minas*, *Géd-vilas* vietoj *Gėd-minas*, *Gėd-vilas* dėl *Gėda* : *gėdà*, **Žemaĩ-taras* → *Žemaitarãvičius* su *Žemaĩt-* iš *Žemaĩtis* : *žemaĩtis*. Čia priklauso dar dėmeniu virte skaitvardžiai: *Ketùr-vaitas*, *Ketùr-oydas*, *Ketùr-vytas* ir kt.

Ypač daug yra sudurtinių asmenvardžių su žodžiais *preikšas* „užkuryš“ ir *žentas* antrajame dėmenyje. Neretai netgi sunku nustatyti, kur paprastas sudurtinis vardas, o kur asmenvardis, sudarytas pagal senovinių dvikamienių asmenvardžių modelį, pvz.: *Bāl-ia-žentas* ir *Bāliažentis* „Balio žentas“, *Rim-*

žentas ir *Rimžentis* „Rimo žentas“; *Vytā-žentas* ir *Vytāžentis* „Vyto žentas“. Dar plg. *Gūd-lenkas* ir *Gūd-lenkis* „pusiau gudas, pusiau lenkas“; *Graž-vyda* ir naujas krikštavardis *Gražvyda* (išplito iš Vydūno dramos „Amžina ugnis“): *gražūs*; *Bérž-vilkas* iš *béržas* + *vīlkas* ar besidarantis atitinkamas dvikamienis asmenvardis. Neišleistini iš akių ir tokie asmenvardžiai kaip *Juodkōjis* (*Juodkōjis*), *Kāz-ragis*. Visa tai rodo, kaip sunku būna nustatyti dvikamienių asmenvardžių dėmenis. Antra vertus, susiduriame su labai nevienodu pačių dvikamienių asmenvardžių amžiumi.

Dar daugiau sutapimų ir sąveikos pastebime tarp tautinio vardyno dėmenų ir pravardinės kilmės asmenvardžių šaknų. Būdingesni pavyzdžiai:

Āras – iš *Āras*, *Ārius*, *Arỹs* : *Ařminas* ir pravardinės kilmės asmenvardžio *Āras* : *arēlis* „erelis“ (dar plg. graikų kilmės krikštavardį *Aréjas*).

Aūgis – iš *Aūgas*, *Aūgis* – iš *Aū-gedas*, *Aūg-vydas*, *Aūg-vilas*, *Aūg-vinas* ir pravardė *Aūgis* : *augūs* „augalotas“ (dar plg. graikų kilmės krikštavardis *Eugēnijos* – *Āugis*).

Genỹs – *Gēnas* : *Gén-tautas* ir pravardė *Genỹs* : *genỹs* „toks paukštis“.

Girà – *Giras* : *Gir-kantas* ir pravardė *Girà* : *girà* „gėralas“.

Gūdas – *Gūdas* : *Gūd-vilas* ir pravardė *Gūdas* : *gūdas* „baltarusis“.

Kūrmis – *Kūrmas* : *Kūr-minas* ir pravardė *Kūrmis* : *kūrmis*.

Šūlas – iš *Šūlas* : *Šūl-ginas* ir pravardė *Šūlas* : *šūlas*.

Krikščioniškojo vardyno ir pravardyno sąveika.

Sutapo ar beveik sutapo kai kurie krikštavardžiai ir pravardės. Ryški jų tarpusavio sąveika. Būdingesni pavyzdžiai:

Karālius – germanų kilmės krikštavardžio *Kārolis* liaudinis variantas ir pravardė *Karālius* : *karālius*.

Kařpas (*Kārpas*) – graikų kilmės krikštavardis ir pravardė *Kārpis* : *kārpis* „tokia žuvis“.

Linās – graikų kilmės krikštavardis ir pravardė *Linās* : *linās* „toks augalas“.

Mārius – lotynų kilmės krikštavardžio *Mārijus* trumpasis variantas ir pravardinės kilmės asmenvardis *Mārius* : *mārios*.

Sāūlius – hebrajų kilmės krikštavardis ir pravardinės kilmės asmenvardis *Sāūlius* iš mitologinio vardo *Sāulė* : *sāulė*.

Moteriškosios giminės vardai:

Īlgė – skandinavų krikštavardžio *Hēlga* sulietuvintas variantas ir pravardė, padaryta iš būdvardžio *ilgas*.

Rōžė – italų krikštavardžio *Rozālija* lietuviškas trumpinys ir pravardė, padaryta iš daiktavardžio *rōžė*.

Rūtā – hebrajų kilmės krikštavardis ir pravardė, padaryta iš daiktavardžio *rūtā* „darželio gėlė“.

Čia galima būtų paminėti dar lotynų kilmės krikštavardžio *Dominỹkas* variantą *Dominiņkas* su *-ininkas* iš tokių bendrinių žodžių kaip *šeiminiņkas*.

Atskirai reikia nurodyti sudurtinius asmenvardžius, padarytus iš krikštavardžių ir bendrinių žodžių (būdvardžių) *didis*, *drůtas*, *greĩtas*, *jũodas*, pvz.: *Dĩdjurgis*, *Dĩdžpetris*, *Drůtjonis*, *Greĩtjonis*, *Greĩtjurgis*, *Jũodjurgis*, *Jũodkazis*, *Jũodpetris*. Vietoj būdvardžio gali būti koks daiktavardis, pvz.: *Dũdjonis* : *dũdà*, *Dvar(i)jõnas* : *dvãras*, *Gaĩdjurgis* : *gaidỹs* (gal ir dviskiemenių dėmuo *Gaĩd-*), *Šĩl-mikis* : *šĩlas* ir kt. Dar plg. *Dilijõnas* (: *dil-ti* + *Jonas* ?). *Slimanãvičius* ← **Slimanas* iš *Simonas* su *l* dėl tokių pravardinių asmenvardžių kaip *Sližỹs* (?).

Baigiamosios pastabos.

Tiriant asmenvardžių sąveiką nereikia išleisti iš akių dar ir to, kad vardų įvairovę, jų sąveiką didina nuolat plūstantys iš kitų kalbų krikštavardžiai, turintys naują formą, pvz., *Džõnas* (angliškai *Jonas*), *Žãnas* (prancūziškai *Jonas*), *Deĩvydas* (angliškai *Dovydas*) ir daugybė kitų. Dar labiau įvairovę bei sąveiką didina nagrinėtų vardų daugybė vedinių. Antai šalia *Åras*, *Årius*, *Arỹs* turime *Arẽlis*, *Arůtis*, *Arãitis*, *Arůnas*, *Areliũnas*, *Arãvičius* ir kt., taip pat sveltinkalbės raštinės sudarkytus asmenvardžius *Õras*, *Orẽlis*, *Orãvičius*... Visų jų tarpusavio sąveikos tyrimas – ateities darbas.

INTERACTION OF LITHUANIAN PERSONAL NAMES

Summary

The article examines the three layers of the origin of Lithuanian personal names, i. e. the layer of the old national onomastics, the layer of personal names brought by Christianity and the layer of nicknames, and the interplay between these layers. The intrusion of Christian names into the old system of two-stem personal names and the impact of the latter on Christian names is highlighted, as well as the interaction between the Christian onomastics and that of the origin of nickname. Hybrid forms are also discussed.

Zigmas ZINKEVIČIUS

Baltistikos katedra

Vilniaus universitetas

Universiteto g. 5

LT-01513 Vilnius

Lietuva